

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ДОБОРІ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ

Прокопенко Б.О., аспірант

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

У статті здійснено намір дослідити окремі аспекти правового статусу органів, до повноважень яких відноситься добір кандидатів на посаду судді. Розкрито правовий статус Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради юстиції та Президента України як органів, що беруть участь у формуванні суддівського корпусу. Виявлено проблемні моменти взаємодії та функціонування вказаних органів та запропоновано шляхи вирішення існуючих проблем.

Ключові слова: Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції, добір кандидатів на посаду судді.

Прокопенко Б.А. ПРАВОВОЙ СТАТУС ОРГАНОВ, УЧАСТВУЮЩИХ В ОТБОРЕ КАНДИДАТОВ НА ДОЛЖНОСТЬ СУДЬИ /Национальный университет «Юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого», Украина

В статье предпринята попытка исследовать отдельные аспекты правового статуса органов, к полномочиям которых относится отбор кандидатов на должность судьи. Раскрыт правовой статус Высшей квалификационной комиссии судей Украины, Высшего совета юстиции и Президента Украины как органов, участвующих в формировании судейского корпуса. Выявлены проблемные аспекты взаимодействия и функционирования указанных органов и предложены пути решения существующих проблем.

Ключевые слова: Высшая квалификационная комиссия судей Украины, Высший совет юстиции, отбор кандидатов на должность судьи.

Prokopenko B.A. LEGAL STATUS OF JUDICIAL SELECTION AUTHORITIES / National university "Yaroslav the Wise Law academy of Ukraine", Ukraine

Judicial selection is a long, complex and step process. Fundamental changes in legislation and the problem of qualitative judicial authorities' recruitment become challenging under the conditions of legal state development. In order to prepare and form judiciary personnel, to create relevant organizational, legal and other conditions is one of the major tasks within the frame of judicial reform.

The judicial selection authorities contain: The Supreme Qualifications Commission of Judges of Ukraine, The Supreme Council of Justice, and the President of Ukraine. Not only domestic legislation regulations but also recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe and international treatments regulate organization of judiciary constitution.

The Supreme Qualifications Commission of Judges of Ukraine is the main authority to start judicial selection. The legal status of the authority is defined by the Law of Ukraine on Court Organization and Status of Judges and by the Rules of the Supreme Qualifications Commission of Judges of Ukraine. When analyzing the powers of the authority, the shortfalls in the notion of the Supreme Qualifications Commission of Judges of Ukraine were found. On the basis of investigation changes to the legislation in form of clear definition were proposed. The definition contains legal status, the object competence and basic powers of the Commission.

The Supreme Council of Justice is the next authority to continue the mission of the Ukrainian Supreme Qualifications Commission of Judges. The article deals with the legal status, powers, judiciary authorities' constitution and its main functions. Venice Commission qualified lawyers and experts' attitude to the Supreme Council of Justice has been mentioned and the expediency of the opinion about operation of the authority concerning judicial selection has been analyzed.

When pointed out that judicial appointment is conducted by the President of Ukraine, we proposed changes to the legislation that to our opinion would improve operation of all judicial selection authorities, increase efficiency of judicial selection and judicial branch of the government functioning.

Key words: The Supreme Qualifications Commission of Judges of Ukraine, The Supreme Council of Justice, judicial selection.

В умовах будівництва правової держави, докорінної зміни законодавства, проблема якісного комплектування суддівського корпусу стає особливо актуальною. Створення відповідних організаційних, правових та інших умов для підготовки й формування кадрів судової влади є одним із найважливіших завдань у межах судової реформи [1, 90]. Добір кандидатів на посаду судді є багатоступеневим, послідовним процесом, за допомогою якого, в певній мірі, виражається чинна в Україні система стримувань і противаг, яка покликана не допустити піднесення однієї із влад над іншою, запобігти встановленню недемократичних методів управління суспільством і державою та покликана підвищити ефективність управління державними справами [2, 84]. Тому в процесі добору кандидатів на посаду судді беруть участь декілька державних органів, які відносяться до різних гілок влади.

Органи державної влади, які беруть участь у формуванні суддівського корпусу є предметом дослідження як теоретиків права, так і практичних працівників не тільки України, а й інших держав. Серед них можна виділити таких: С.В. Бігун, Т.В. Галайденко, О.В. Гончаренко, В.В. Городовенко, А.П. Закалюк, В.В. Захаров, М.І. Клеандров, І.Є. Марочкін, А.М. Марцинкевич, І.Б. Михайловська, Л.М. Москвич, І.В. Назаров, Т.Н. Нешатаєва, О.М. Овчаренко, В.В. Пейсіков, Н.В. Радутна, І.Л. Самсін, А.О. Селіванов, В.В. Сердюк, Л.В. Скоромоха, І.Я. Фойницький, та ін.

Метою статті є визначення правового статусу органів державної влади, які здійснюють добір кандидатів на посаду судді, аналіз встановлених законодавством їх повноважень, а також особливості їх функціонування як єдиної взаємоузгодженої системи формування корпусу професійних суддів.

До системи органів, що беруть участь у доборі кандидатів на посаду судді вперше, входять: Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції, Президент України. Порядок добору й вимоги до кандидатів у судді, їх призначення визначаються Конституцією України [3], законами України від 8 липня 2010 року № 2456-VI «Про судоустрій і статус суддів» [4] та 15 січня 1998 р. № 22/98-ВР «Про Вищу раду юстиції» [5].

Правовий статус органів, що беруть участь у формуванні суддівського корпусу, закріплюється також і в міжнародних нормативно-правових актах, ратифікованих Україною. Таким чином, звертаючись до Європейської хартії про статус суддів (Рада Європи, 1998 р.) [6], Загальної (Універсальної) хартії суддів, ухваленої 17 листопада 1999 року Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) [7], Рекомендації щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки Комітету міністрів Ради Європи № R (94)12 від 17 листопада 2010 року [8] та аналізуючи їх положення, можна зробити такі висновки: добір кандидатів на посаду судді має здійснювати незалежний від законодавчої та виконавчої гілок влади державний орган, більшість членів якого мають бути суддями, обрані їх колегами, і в якому гарантовано якнайширше представництво суддівського корпусу. На практиці ж в Україні діє 2 органи, які здійснюють добір кандидатів на посаду судді: Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Вища рада юстиції.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає Вищу кваліфікаційну комісію суддів України (далі – ВККСУ, Комісія) постійно діючим органом у системі судоустрою України, який є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс та рахунки в органах Державного казначейства України (стаття 90 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Подібне визначення ВККСУ, зібране з аналізу частин статті Закону, є недостатнім для з'ясування його дійсної правової природи в рамках визначеного положеннями чинної Конституції України розподілу державної влади на три гілки влади – законодавчу, виконавчу і судову.

Відсутність системного підходу щодо організації і диференціації всієї сукупності органів державної влади призводить до численних непорозумінь з приводу їхнього місцезнаходження в системі владних координат, породжує дискусії серед науковців та практиків щодо їхньої правової природи, створює умови для надання їм невластивих повноважень, взаємопроникнення їхніх компетенцій, дублювання повноважень та значного ускладнення у процесі реалізації завдань і функцій держави. Постійні зміни законодавства, що регламентують діяльність і організацію органів державної влади, є незаперечним свідченням нестабільності та нерегульованості ієрархічно-просторових взаємозв'язків у рамках, в яких вони функціонують. Згадані методологічні прорахунки й недоліки безпосередньо позначилися також і на визначенні правової природи та місця ВККСУ [9, 34]. Тому, на нашу думку, необхідно внести зміни до частини 1 статті 91 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і викласти її в такій редакції: «Вища кваліфікаційна комісія суддів України є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі, а також відповідальним за покладені повноваження, пов'язані з обліком, контролем, виконанням функцій кадрового та інформаційного забезпечення судової системи, передбачених законодавством». Таким чином, подібним визначенням законодавець зможе чіткіше розкрити правову природу ВККСУ, пов'язавши її за статусом і функціями з судовою гілкою влади, чим встановити положення Комісії як частини судової системи.

До повноважень ВККСУ, визначених статтею 91 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» відносяться: 1) веде облік даних про кількість посад судді у судах загальної юрисдикції, в тому числі вакантних; 2) веде облік даних про кількість адміністративних посад у судах загальної юрисдикції та негайно повідомляє відповідну раду суддів, Вищу раду юстиції про утворення вакантної посади голови суду, заступника голови суду; 3) проводить добір кандидатів на посаду судді вперше, в тому числі організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит; 4) вносить до Вищої ради юстиції рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді для подальшого внесення відповідного подання Президентові України; 5) надає рекомендацію про обрання на посаду судді безстроково або відмовляє у наданні такої рекомендації; 6) визначає потреби в державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України; (6-1) затверджує відповідно до критеріїв, визначених у положенні

про порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, перелік юридичних вищих навчальних закладів, які здійснюватимуть таку підготовку; 7) на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України приймає рішення про відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності; 8) розглядає заяви та повідомлення про дисциплінарну відповідальність суддів місцевих та апеляційних судів та за наявності підстав порушує дисциплінарні справи і здійснює дисциплінарне провадження; 9) приймає рішення за результатами дисциплінарного провадження і за наявності підстав застосовує дисциплінарне стягнення до суддів місцевих та апеляційних судів; 10) приймає рішення про дострокове зняття застосованого до судді дисциплінарного стягнення; 11) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Отже, ВККСУ наділена повноваженнями які можна поділити на основні та додаткові. Більшість повноважень мають додатковий характер і пов'язані зі здійсненням обліку, контролю, виконанням функцій кадрового та інформаційного забезпечення судової системи. Основна діяльність Комісії реалізується при вирішенні дисциплінарних справ стосовно суддів місцевих та апеляційних судів. ВККСУ є першою і, фактично, основною ланкою в усьому ланцюзі процедур кадрових призначень у системі судоустрою України, адже у наступних інстанціях, зокрема – у Верховній Раді України чи у Вищій раді юстиції – відбувається розгляд того рішення, яке підготовлено і ретельно проаналізовано ВККСУ [10, 19].

Стаття 92 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що ВККСУ діє у складі одинадцяти членів, які є громадянами України, мають вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менше двадцяти років. До складу Комісії входять: 1) шість суддів, які призначаються з'їздом суддів України; 2) дві особи, які призначаються з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ; 3) одна особа, яка призначається Міністром юстиції України; 4) одна особа, яка призначається Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини; 5) одна особа, яка призначається Головою Державної судової адміністрації України. Строк повноважень члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України становить шість років з дня набуття повноважень. Слід зазначити з цього приводу, що спільним висновком Венеціанської комісії та Дирекції зі співпраці Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи на основі коментарів пана Стефана Гасса (експерт, Дирекція зі співпраці), пана Джеймса Гамільтона (заступник члена, Ірландія), пана Поля Лемменса (експерт, Дирекція із співпраці), пані Ганни Сухоцької (член, Польща) щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не було дано однозначної позитивної оцінки, передбаченому Законом порядку призначення членів Комісії. Так, міжнародні експерти висловили сумнів щодо призначення одного з членів Комісії виконавчою владою. Цей сумнів ґрунтувався на тому, що більшість членів Комісії складають судді, а тому призначення одного з членів Комісії виконавчою владою навряд розумне чи необхідне. Крім того, було зазначено, що присутність у Комісії члена, що представляє Міністра юстиції, з правом голосу може спричинити сумніви, принаймні на рівні заяв щодо незалежності Комісії та узгодження її діяльності з принципом розподілу влади. Було також підкреслено важливість існування гарантій політичної незалежності інших десяти членів Комісії, включаючи шість суддів [11].

Підводячи підсумки з приводу правового статусу ВККСУ, не можна не погодитися з І.Л. Самсіним, який зазначає, що за завданнями, повноваженнями та порядком їх реалізації Комісія має ознаки органу державної влади, за складом і порядком формування – це один із органів суддівського співтовариства. В системі поділу влади ВККСУ має розглядатися як невід'ємний елемент судової гілки влади, який виконує специфічні внутрішні завдання судової влади й при цьому взаємодіє з іншими органами держави у випадках і порядку, визначеному законом. Належність Комісії до державно-владних органів вимагає її підзвітності суспільству, наслідком чого має бути забезпечення максимальної прозорості та відкритості в її діяльності [12, 183].

Наступним державним органом, який бере участь у формуванні корпусу суддів є Вища рада юстиції (далі – ВРЮ). Відповідно до статті 1 Закону України «Про Вищу раду юстиції» ВРЮ є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі, а також за прийняття рішень стосовно порушень суддями і прокурорами вимог щодо несумісності та у межах своєї компетенції про їх дисциплінарну відповідальність. Стаття 5 вказаного Закону визначає, що ВРЮ складається з двадцяти членів. Верховна Рада України, Президент України, з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають до ВРЮ по три члени, всеукраїнська конференція працівників прокуратури – двох членів ВРЮ. До складу ВРЮ входять за посадою Голова Верховного Суду України, Міністр юстиції України, Генеральний прокурор України. Повноваження ВРЮ закріплені у статті 131 Конституції України, а

Законом України «Про Вищу раду юстиції» їх розширено та деталізовано. До них відносяться: 1) вносить подання Президенту України про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад; (1-1) за поданням відповідної ради суддів призначає суддів на посади голови суду, заступника голови суду та звільняє їх з цих посад; 2) розглядає справи і приймає рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності; 3) здійснює дисциплінарне провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів; 4) розглядає скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів.

У статті 131 Конституції України зазначено, що в Україні діє ВРЮ, закріплено основи її формування та наведено перелік функцій (повноважень). Відсутність конституційного визначення статусу і завдань цього органу призводить до неоднозначності у розумінні його ролі в системі судової влади.

Тому не випадково більшість дослідників обмежуються визначенням ВРЮ як державного органу, наділеного контрольно-наглядовими і дисциплінарними повноваженнями в судовій системі України. При цьому доводиться, що ВРЮ віднесена до судової влади лише функціонально, тобто через певний обсяг своїх повноважень (компетенції), а не структурно – як окрема ланка системи органів судової влади [13, 33]. Також у Конституції України функції та порядок формування складу ВРЮ урегульовано в розділі VIII “Правосуддя”. Це свідчить про те, що Верховна Рада України намагалася зробити Раду одним із провідних конституційних органів національної системи судової влади – основним гарантом неупередженого і справедливого судочинства в нашій державі.

Проте, розглядаючи ВРЮ у контексті функціонування разом із ВККСУ, ВРЮ не є суддівським органом, не відповідає за кваліфікацію суддів. Для цього в Україні діє спеціалізований орган – ВККСУ, у складі якої більшість суддів, що призначаються самими суддями. Хоча питання статусу цього державного органу і залишається дискусійним, оскільки європейська модель формування суддівського корпусу не допускає існування одночасно двох вищих незалежних спеціальних органів. Як правило, у країнах Європи існує єдиний вищий конституційний орган (вища рада магістратури, вища рада юстиції), відповідальний за формування суддівського корпусу, який утворює допоміжні (робочі) органи, необхідні для реалізації покладених на нього завдань. Такі допоміжні органи можуть відповідати за добір та кваліфікацію суддів (комісії, академії та школи суддів), дисциплінарну відповідальність суддів (різні види судових та дисциплінарних інспекцій). На шляху до європейських стандартів судочинства таку систему формування суддівського корпусу слід відбудувати і в Україні, об'єднавши у новоствореній ВРЮ повноваження і функції двох вищих органів [14, 121].

Слід зазначити, що, аналізуючи діяльність новоутвореної ВРЮ, експерти Венеціанської Комісії Джозеф Пуллічіно, Торфасон та Ганна Сухоцька у своїх висновках від 4 січня 2000 року та 3 липня 2001 року визначили, що метою створення таких інституцій, як Вища рада юстиції, є захист незалежності суддів шляхом ізолювання їх від надмірного тиску з боку інших гілок влади в державі у питаннях призначення суддів і здійснення дисциплінарних функцій. Беззаперечно, незалежність суддів має бути захищена від втручання виконавчої влади, особливо це стосується вирішення питань кар'єри судді. Слід захищати незалежність суду і від законодавчої влади, оскільки судді повинні застосовувати закон, а не виражати волю парламенту. Суддя потребує захисту і від безпосереднього керівництва у самій судовій владі, адже він, виконуючи свої обов'язки, не зобов'язаний підкорятися наказу судді більш високого рівня чи підкорятися іншим впливам чи тиску.

На думку експертів, створення ефективної Ради юстиції також є засобом забезпечити суди системою управління, що запобігає перетворенню суддів на замкнену та інтроспективну касту і веде до певної координації з тими, хто представляє волю народу, водночас гарантуючи незалежність і свободу від маніпуляцій. Наявність у складі ВРЮ членів, які призначаються не судовою системою, має, безсумнівно, позитивний ефект.

Як відомо, значна кількість останніх рекомендацій експертів Венеціанської комісії наголошувала на необхідності існування в Україні ВРЮ у складі більшості суддів, які обираються самими суддями. На нашу думку, внесення таких змін до чинного законодавства заслуговує підтримки.

Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі та в межах подання ВРЮ, без перевірки додержання встановлених Законом вимог до кандидатів на посаду судді та порядку проведення

добору кандидатів у судді. Президент України видає указ про призначення судді не пізніше тридцяти днів із дня отримання відповідного подання ВРЮ (стаття 72 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Таким чином, у процесі добору кандидатів на посаду судді беруть участь ряд державних органів. Діяльність та взаємоузгодженість цих органів знаходиться на початковому етапі становлення, тому, на нашу думку, потребує вдосконалення. Для підвищення якості та ефективності роботи вказаних органів держави, що беруть участь у формуванні корпусу суддів, можливі такі позитивні зміни.

По-перше, у наведених вище міжнародних нормативно-правових актах вказано, що добір кандидатів на посаду судді має здійснювати незалежний від законодавчої і виконавчої гілок влади державний орган, тобто це має бути один орган. В Україні ж функції добору фактично виконують ВККСУ та ВРЮ. Для вирішення цієї проблеми пропонуємо перетворити ВККСУ на структурний підрозділ ВРЮ.

По-друге, беручи до уваги необхідність об'єднання у єдину структурну одиницю ВККСУ та ВРЮ, обов'язковим наслідком таких змін має бути створення такого складу ВРЮ, у якому більшість повинні бути судді, обрані їх колегами.

По-третє, для реалізації закріпленого у міжнародних нормативно-правових актах положення про існування незалежного від законодавчої та виконавчої гілок влади державного органу, в якому гарантовано якнайширше представництво суддівського корпусу, необхідно не тільки надати більшість у ВРЮ представникам судової гілки влади, а внести зміни до законодавства щодо Голови ВРЮ. У даний момент ВРЮ обирається з членів ВРЮ на три роки, без права переобрання, на першому засіданні ВРЮ таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів з будь-якою кількістю кандидатур, запропонованих членами ВРЮ. Головою ВРЮ не може бути обрано членів ВРЮ, які входять до її складу за посадою. Для реалізації в повній мірі вимог, встановлених у міжнародних нормативно-правових актах та рекомендованих експертами права міжнародного рівня, необхідно внести зміни до законодавства, закріпивши, що Головою ВРЮ має бути представник судової влади. Так як за посадою до ВРЮ входить Голова Верховного Суду України, як найдосвідченіший, обраний елітою представників суддівського корпусу під час Пленуму Верховного Суду України, то логічно, щоб ВРЮ очолював Голова Верховного Суду України за посадою.

Отже, оскільки процедура добору кандидатів на посаду судді є новою і ще не виробила сталі традиції формування суддівського корпусу, то вона потребує удосконалення, які можуть бути запроваджені у організації та діяльності ВККСУ, ВРЮ та Президента України. Запропоновані зміни спростять процедуру добору, зроблять її більш економною для бюджету країни, швидшою та ефективнішою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Назаров І.В. Правовий статус Вищої ради юстиції: монографія / І.В. Назаров. – Х.: Право, 2006. – 208 с.
2. Конституційне право України: посібник для підготовки до іспиту / Ю.Г. Барабаш, Л.К. Байрачна, І.І. Дахова та ін.; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша. – Х.: Право, 2012. – 304 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 23. – Ст. 1540.
5. Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
6. Европейская хартия о статусе судей // Российская юстиция. – 1999. – № 7. – С. 2-4; Российская юстиция. – 1999. – №8. – С.2-4; №9. – С. 5-6.
7. Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_j63.
8. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a38.
9. Ігонін Р.В. Адміністративно-правова природа Вищої кваліфікаційної комісії суддів України / Р.В. Ігонін // Адвокат. – 2011. – № 2 (125). – С. 34-38.

10. Мельник М.Г. Статус вищої кваліфікаційної комісії суддів України у процесі призначення на посаду судді: генезис, проблемні питання, шляхи вирішення / М.Г. Мельник // Наше право. – 2010. – № 4 – Ч. 2. – С. 18-21.
11. Спільний висновок щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Венеціанської комісії та Дирекції зі співпраці Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи на основі коментарів pana Стефана Гасса (експерт, Дирекція зі співпраці), pana Джеймса Гамільтона (заступник члена, Ірландія), pana Поля Лемменса (експерт, Дирекція зі співпраці), pani Ганни Сухоцької (член, Польща): Висновок №. 588 / 2010 [Електронний ресурс] // Неофіційний переклад. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/285DC84A1EFF78FAC22577C20051A2AA?opendocument>
12. Самсін І.Л. Судова реформа: актуалізація проблем статусу суддів і судоустрою України: історико-правовий нарис / І.Л. Самсін. – Х.: ФІНН, 2012. – 224 с.
13. Бринцев В.Д. Вища рада юстиції: міжнародний досвід формування та нормативно-правове забезпечення її діяльності в Україні / В.Д. Бринцев // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 12 (124). – С. 32-36.
14. Вища рада юстиції – 15 років діяльності. – К.: Видавництво ЛОГОС Україна, 2012. – 200 с.